

Krisztusért égő tanúság A 600 éve máglyahalált szenvedett Husz János öröksége

Miközben a REFORMÁCIÓ indulásának 500. évfordulójára készülünk (2017-ben), nem szabad elfeledkeznünk az előzményekről sem! Ezek sorában óriási jelentőségű a vértanú cseh reformátor tanúskodása arról, hogy JÉZUS KRISZTUS az EGYHÁZ egyetlen igazi feje! Tudnunk kell, hogy maga *Luther* is saját előfutárának tekintette *Husz Jánost*, és sokszor nyilatkozott pozitívan a huszitákról, még ha nem is mindenben értett velük egyet.¹ Amikor a lipcsei hitvita (1519) után a cseh-morva testvérek egyházának (Unitas Fratrum – Jednota Bratrská) két lelkésze megküldte neki Husz főművét „Az egyházzal” (De ecclesia), s némi halogatás után elolvasta azt, megrendülten írta *Spalatinnak*:

„Mindannyian husziták vagyunk, anélkül, hogy tudnánk róla, s végeredményben Pál meg Ágoston is azok voltak. Ámulatomban nem is tudom, mit gondoljak, ha Isten rettenetes ítéletét szemlélem az embereken: az egészen világos és igazi evangéliumot már egy évszázaddal ezelőtt nyilvánosan elégették, ma is megbélyegzik, és senkinek sem szabad hitet tennie mellette.”²

Tudnunk kell, hogy Csehországban már a XIV. század második felében is – főleg az igehirdetés terén – jelentkeztek reformációs áramlatok. Kiemelkedő alakja volt ezeknek a reformatori szellemű köröknek pl. *Milič* prágai kanonok (az ő tanítványai alapították 1391-ben a prágai Betlehem-kápolnát) és *Matěj z Janova* magiszter, Husz egyik mestere.

Jan Hus a dél-csehországi Husinecban született 1369 körül, egyszerű családban. 1390-ben iratkozott be a prágai egyetemre, melyen 1394-ben hittudományi baccalaureatust szerzett, 1396-ban a szabad művészetek mestere (magister artium), 1398-tól egyetemi előadó, 1401-ben a filozófiai fakultás dékánja, később (1402-ben, majd újból 1409-ben) az egyetem rektora is lett. Nagy hatással voltak rá az oxfordi angol reformátor, *John Wycliffe* (1320-1384) filozófiai és teológiai munkái; bár ő nem volt minden téren olyan radikális, mint oxfordi mestere: nem támadta pl. az oltáriszentséggel kapcsolatosan a transsubstantiatio (átlényegülés) tanát. Mint fölszentelt pap (1396), 1402-től a Betlehem-kápolna prédikátora, ahol cseh nyelven hirdette az igét: Krisztusért égő szívű és szavú igehirdető volt. *Zbyňko Zajic* prágai érsek 1403-ban őt választotta tanácsadójának és kerületi zsinati prédikátornak, a királyné pedig gyóntatójának.

A középkori egyházban szörnyű állapotok uralkodtak ekkor. Két pápa is volt egyszerre. A francia király IV. *Vencel* cseh királlyal együtt 1409-ben zsinatot hívatott össze Pisába, hogy fölszámolják ezt a szakadást. Az egyetemen a csehek támogatták Vencelt, de az érsek s a német professzorok ellene voltak. A király ezért módosította a prágai egyetem alkotmányát, három szavazatot adva a cseheknek s egyet a más nemzeteknek. Erre a németek

¹ Részletesen bemutatja ennek történetét és további hatását *Székely György*: Husz János öröksége Luther reformációjában c. tanulmánya. In: Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből (Szerk. *Fabiny Tibor*) – A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1984, 105-119. oldalak

² Idézi *Friedenthal, Richard*: Luther élete és kora – Gondolat (Budapest) 1973, 256. oldal

elhagyták Prágát, s 1409-ben Husz lett a cseh többségű egyetem meghatározó személyisége. (A Prágát elhagyó német professzorok és hallgatók közül mintegy 400-an ekkor alapították a lipcsei egyetemet.)

A pisai zsinat egyaránt letette *XII. Gergelyt* és *XIII. Benedek* ellenpápát, és *V. Sándort* választotta meg pápának. A leváltottak ezt nem fogadták el, így egyszerre három pápa volt már. A cseh érsek és a főpapság eleinte *XII. Gergelyt* támogatta. De Zbynkonak azután – Husszal és a reformpárttal szemben – sikerült rávennie *V. Sándort*, hogy tiltsa be a prédikálást a kápolnáknban, így a Betlehembben is. Mivel Husz ezt nem tartotta be, az érsek kiátkozta s följelentette Rómában. Bár a király ekkor Husz mellé állt, az érsek 1411-ben elérte, hogy kiközösítsék: ellenfelei eretnkséggel vádolták, Wycliffe elítélt tételeinek követése miatt. A békesség helyreállítására Husz *IV. Vencel* királynak hitvallást írt igazhitűségéről, amit Zbynko érsek bizonyítványával Rómába kellett volna küldeni, de az időközben Pozsonyba menekült érsek 1411. szeptember 28-án meghalt. Husz azonban tovább prédikált és tanított, mind latin, mind cseh nyelven. Cseh nyelvű írásaival ő tette irodalmi nyelvvé a prágai nyelvjárást, s új – kis ékszerű mellékjeleket használó – helyesírást is dolgozott ki!

XXIII. János (ellen)pápa (*V. Sándor* utóda) 1411-ben keresztes háborút és búcsúcédula-árusítást hirdetett *XII. Gergely* s annak híve, *László* nápolyi király ellen. Husz ezt elítélte. Ellenfelei ekkor felújították római perét, mire Husz 1412 decemberében – a király kívánságára – pártfogói birtokára, Dél-Csehországba költözött.

Itt született meg 1413-ban „Az egyházzól” szóló latin nyelvű fő műve is, melyben az egyház fejéül csak Krisztust ismerte el, vitatva az egyházi hierarchia és a pápaság létjogosultságát; a hit egyedüli forrásának pedig a Szentírást tekintette.

„Husz tanításai szerint az egyház a kiválasztottak közössége. E kiválasztást emberi határozatok nem másíthatják meg, így kiközösítéssel sem lehet kizárni senkit az egyházból, még kevésbé az üdvösségből. Jézus Krisztus egyháza a kősziklára épült, s ez a kőszikla maga Jézus Krisztus. Az egyház tehát nem Péterre, hanem Krisztusra van alapozva. Péter sohasem volt az egyház feje, mert az maga Jézus Krisztus. Péter csak első volt az apostolok között, s erre a hit, az alázatosság és a szeretet erénye tette méltóvá.

A cseh reformer azzal érvelt: ha a pápa azt kívánja, hogy Péter utódjának tekintsék, akkor kövesse őt e három erényben, mert ha nem ezt teszi, akkor Antikrisztussá válik, ellentéte lesz Péternek és Krisztusnak. Ha Krisztus helytartója akar lenni, akkor kövesse őt minden cselekedetében. Szolgáljon a hívek felé, imádkozzon értük, de ne akarjon uralkodni rajtuk. A pápa világi hatalma ugyanis nem Krisztustól, hanem Nagy Konstantin császártól származik, és az egyház kormányozható pápa és bíborosok nélkül is. Egyedül Isten törvénye lehet az egyházi ítéletek irányítója, s nem a pápa vagy a bíborosok véleménye. A pápa tévedhet, amiként tévedtek a főpapok és írástudók, mikor Jézust keresztre feszítették. A tiszta lelkiismeretű pap prédikálhat a pápa vagy a püspökök tilalma ellenére is.”³

Ekkoriban állt elő Husz követőinek egyike, *Miesi Jákób / Jakoubek ze Stríbra* azzal a – Husz általa is jóváhagyott – követeléssel, hogy Krisztus rendelkezésének megfelelően a hívek is „két szín alatt” részesüljenek az úrvacsorában. Ezért lett a huszitáknak – s nyomukban később nálunk az evangélikusoknak és a reformátusoknak is – fő jelképe a kehely.

Amikor (*Luxemburgi*) *Zsigmond* magyar király (*Vencel* cseh király testvére) német uralkodó lett, a szétszakadozott egyház egyesítése végett *XXIII. Jánossal* hamarosan zsinatot

³ *Dénes Ottó* közéleti blogja – *Kulcsár Árpád*: Prágai tavasz Husz János reformmozgalma - A keresztény-üldözések története – 13. rész

<http://denesotto.blogspot.hu/2011/04/pragai-tavasz-husz-janos-reformmozgalma.html>

hivatott össze, ahová Zsigmond Huszt is meghívta. Ez a zsinat azután bővelkedett rendkívüli fordulatokban.

„XXIII. János abban bízott, hogy a gyűlés az ő hatalmát fogja majd megerősíteni, ezért együttműködött Zsigmonddal, és 1414. november 5-ére, Konstanzba összehívta a katolikus egyház történetének 15. egyetemes zsinatát. A nyitóünnepségen 29 bíboros, 100 kánonjogi doktor, 134 apát, valamint 183 püspök és érsek vett részt, ami ugyancsak komoly tekintélyt kölcsönzött a gyűlésnek – de nem az egyházfőnek. Hamarosan kiderült ugyanis, hogy XXIII. János hiú ábrándokba ringatta magát, mivel a klerikusok öt 'nemzetbe' sorolásával elveszítette azt a többséget, amire a tárgyalások során támaszkodni kívánt.

A zsinat kicsúszott a pápa irányítása alól, hiszen a klerikusok összessége egyértelműen az egyházfő fölé rendelte magát, ráadásul – Zsigmondnak köszönhetően – a testület azután sem oszlott fel, hogy XXIII. János 1415 márciusában szökésével próbálta megakadályozni a letételére irányuló kísérletet. A király ekkor állítólag személyesen lovagolt körbe Konstanz városában, hogy lebeszélje a résztvevőket a hazautazásról ... ; a bujkáló pápát hamarosan visszavitték a Bodeni-tó partján található városba, és miután megfosztották hatalmától, börtönbe zárták. Ami a másik két egyházfőt illeti, XII. Gergely 1415 májusában – küldöttei útján – lemondott trónjáról, a vonakodó XIII. Benedek megbuktatása érdekében pedig Zsigmond később Dél-Franciaországig utazott, hogy a spanyolokat is lebeszélje az avignoni pápa támogatásáról. Benedek végül nem volt hajlandó lemondani trónjáról, és egészen 1423-ig uralkodott – elszigetelten – az aragóniai király védnöksége alatt.”⁴

Husz János, Zsigmond menlevelét elfogadva, 1414 őszén elment Konstanzba. Három cseh nemes kísérte, s útközben mindenütt prédikált. Becsületes teológiai vitát remélt a zsinaton, azonban rövid idő múlva lefoglák, majd bíróság elé állították. Fogsága a pápa „menekülése” után még súlyosabbá vált. Hívei ugyan elérték, hogy nyilvánosan védekezhessen, s a vádak egy részét visszavonták. 1415. június 5-8. között a zsinat által kiküldött bizottság kihallgatta. Egy 39 pontos listát állítottak össze a neki tulajdonított tételekből, amiket meg kellett volna tagadnia. Az utolsó tárgyalás 1415. július 6-án, a konstanzi dómban zajlott, és végül 30 tételét ítélték el, eretnekségnek minősítve. Hadd álljon itt néhány megrendítő részlet a szemtanú *Poggio Bracciolini*⁵ beszámolójából:

„... Megállapítást nyert, hogy a királyt nem számítva az összes szavazati joggal rendelkezők száma 88 személy. ...

Méltóság és év, hónap, sőt napok szerinti pontos születési sorrendben a következő három pontra feleltek 'igen' vagy 'nem' szavazattal:

1. Eretnek-e vagy nem eretnek a Huszinecből való Husz János tanításaiban és újításaiban?
2. Jogosultak-e az egybegyűlt zsinati atyák a pápa és a király nevében büntetést kiszabni Huszra?
3. Milyen büntetést érdemel Husz a pápa és a legszentebb titok (eukarisztia [oltáriszentség]) megsértése miatt?

⁴ Tarján M. Tamás: A konstanzi zsinat megnyitása

- http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1414_november_5_a_konstanzi_zsinat_megnyitasa/

⁵ *Poggio Bracciolini* (1380-1459) olasz humanista tudós (aki már fiatalon a római kúria szolgálatában állt titkárként) levélben számolt be a konstanzi zsinat bírósági tárgyalásáról. Vannak ugyan, akik e beszámoló szerzőségét vitatják. De ő számolt be részletesen és hiteles módon *Prágai Jeromos* peréről is, az ítélet kihirdetéséről és magáról a kivégzésről is.

Az első kérdésre 51 szavazatot adtak le igenlő értelemben (azaz, hogy Husz eretnek).

A másodikra ugyanannyit.

A harmadik kérdésre 30 szavazatot olyan értelemben adtak le, hogy semmiféle büntetést nem érdemel; 10 szavazat kívánt egyházi vezeklést, és 45 atya adta szavazatát Husz halálra ítéltetése mellett, ha nem tagadja meg mindazt, amit sok éven át (gyakori beszédeiben) mondott és nyíltan tanított az egyház tételei ellenére.

Ezután a zsinat elnöke felszólította Huszt, hogy tagadja meg mindezeket; de ez a cseh felemelkedve hangosan kijelentette: 'Nem vagyok hajlandó eltérni tanításomtól és Jézus Krisztus evangéliumába vetett hitemtől; Isten segítségével bennem marad az ő ereje is, ha a szentírás szavaival be nem bizonyítjátok (az én meggyőződésem) ellenkezőjét. Ha ezt bebizonyítjátok nekem, akkor én, amennyire csak ajkam ereje engedi, dicsőítem a (római) egyházat'.

Zsigmond császár is sürgetően és szigorúan felszólította a csehet, hogy tagadja meg a tanítását. Ekkor Husz térdre ereszkedett, hangos kéréssel fordult Istenhez, világosítsa fel szívét és elméjét, mutassa meg neki az igazság útját, és térítse jóra, ha tévelyeg és helytelen úton jár.

Ez az imádsága annyira lángoló volt, hogy én [Poggio Bracciolini olasz humanista] még olyat soha nem hallottam. Közben sokan könnyelműen nevettek rajta, és türelmetlenül sürgették a szavazást. Az imádkozó felkelt és hallgatott, és semmi megjegyzést nem tett az újonnan megidézett tanúk vallomására. Zsigmond mélyen és gyakran sóhajtozott; és piros arca olyan sápadt lett, mint a templom fehér fala. Zsigmond szemei állandóan körbe jártak az egybegyűlteken, mintha keresett volna valakit, vagy mintha félt volna a súlyos igazság következményétől. ... Síri csend uralkodott a templomban, amikor elhangzott az utolsó beszéd és Zsigmondot megkérdezték: 'Felséges császár! Mi lesz az ön végleges döntése: Husz tanítása mellett, vagy ellene? Eretneknek találja-e, aki megérdemli a halált? ...' A kérdezett felindult hangon így felelt: 'Továbbra is azt állítom, hogy Husz eretnek, és jog szerint teljesen megérdemli, hogy megégetés által haljon meg, ha nem vonja vissza. Királyi eskümhöz híven nem szabadíthatom meg őt a büntetéstől ...' Ezt mondván felemelkedett és el akart távozni. Homlokán hatalmas verejtékcseppek ültek ki. De Michale de Causis római legátus Zsigmondhoz lépett és arra kérte, hogy maradjon még, amíg összeállítják és leírják az ítéletet, hogy aláírásával megerősítse. Ekkor Husz férfiasan megkérdezte: 'Felséges császár, hogyan egyezhet bele koronájának és német becsületszavának ilyen lealázásába? Önmaga semmisíti-e meg a menlevelét, amelyet saját pecsétjével és aláírásával erősített meg, s a fejére veszi-e ezt a bünt és hitszegést? Nem az én életemről van szó, hanem az ön

becsületes nevééről és valódi nagyságáról, melyet egész életére eltemetnek azzal, hogy félt szembeszállni istentelen elítélőimmal!"

'Valóban biztosítottam számodra, eretnek, az utazást, de csak ide, s ezt megkaptad. A visszafelé vezető utat nem biztosítottam, sőt ezt nem is kérték tőlem. Kérésed alaptalan. A zsinat szavazattöbbséggel elítélt téged.' Így felelt Zsigmond."⁶

Husz Jánost tehát eretneknek nyilvánították, papságától megfosztották, s még aznap – a városon kívül – megégették. Ő zsoltárt énekelve, Krisztust dicsőítve lépett a máglyára. Halála a bátorság és állhatatosság jelképévé tette. Ügyét az Úrra bízta:

„Amikor Jézus Krisztust hívom segítségül, a legigazságosabb bíróra hagyatkozom, aki minden ember igaz ügyét kivétel nélkül napvilágra hozza. Amen.”⁷

Majdnem egy évvel Husz kivégzése után, 1416. május 30-án megégették barátját, *Prágai Jeromost* (*Jeronym Pražský*) is Konstanzban. Hamarosan fellángolt Prágában az ellenállás. Zsigmond – Vencel halálát követően – hiába akarta elfoglalni a cseh trónt 1419-ben. Véres időszak következett Csehországban és a környező országokban.

A huszita mozgalom ugyan néhány év alatt két főágra szakadt. A mérsékeltébb pártot a szorosabb értelemben vett kelyhesek (calixtinusok) vagy utraquisták (*sub utraque specie*: két szín alatt vették az úrvacsorát) képezték, akik a katolikus egyháztól nem akartak teljesen elszakadni, hanem csak a következőket óhajtották végbeinni, a prágai négy pont szerint:

„Először, hogy az Isten ígését Csehországban szabadon és minden akadály nélkül, tisztességes módon hirdessék az Úr papjai. [...]

Másodszor, a legistenibb eukarisztia szentségét [az oltáriszentséget] Krisztus mindazon híveinek, akiket halálos bűn erre alkalmatlanná nem tesz, mindkét szín, azaz a kenyér és a bor színe alatt szabadon szolgáltatassák ki....

Harmadszor, hogy az egyháziaknak gazdaságuk és javak fölötti uralmát, amelyet a papság hivatásának rovására és a világi hatalom kárára birtokol, teljesen szüntessék meg.

Negyedszer, hogy az összes halálos bűnöket, kiváltképpen pedig azokat, amelyek nyilvánosak, és más, az Isten törvényével ellenkező visszaállásokat, minden állapotban szabályosan és ésszerűen akadályozzanak és szüntessenek meg azok, akikre ez tartozik.”⁸

A szigorúbb, radikális párthoz tartozók, az úgynevezett táboriták (nevüket Tábor hegyéről kapták, amelyen elsáncolták magukat és később várost is alapítottak), feltétel nélkül elvetették a középkori egyház mindazon tanait, (például a tisztítótűzről, a szentek tiszteletéről, a képek használatáról), amelyeknek igazsága a Szentírásból nem bizonyítható be. Jézus Krisztus közeli visszajövetelét várták, magukat az üdvösségre kiválasztottaknak tekintették. Élükön először *Jan Žižka* állt, akinek vezérlete alatt háborút indítottak Zsigmond császár és a németek ellen. Sajnos, sokszor ugyanolyan kegyetlenek voltak, mint ellenségeik. Žižka új hadviselési módszert alkalmazott: gyalogságát szekereken szállította, az egymáshoz láncolatott szekerekre pedig könnyű ágyúkat szereltetett. A szekerek közötti űrt deszkákkal töltötték ki, melyek összessége a lovagi hadviselés korában bevehetetlen erődöt alkotott (ez volt a híres „huszita szekérvár”). Halála (1424) után a táboriták nagyobb része *Prokop*

⁶ Közli: Történelmi olvasókönyv II. Forrásszemelvények – Tankönyvkiadó, Budapest, 1980⁵, 113-115. oldal valamint: Zsigmond egyházpolitikája - A konstanzi zsinat bírósági tárgyalása Husz János ügyében

<http://sagv.gyakg.u-szeged.hu/tanar/farkzolt/SIGMUND/ZSIEGYH.HTM>

⁷ Közli: Útmutató olvasmányokkal 2015 – Luther Kiadó, 110. oldal

⁸ Közli: A 2010/2011. tanévi Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny második fordulójának feladatlapja TÖRTÉNELEMBŐL, 7. oldal

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/tanulmanyi_versenye/oktv/oktv_2010_2011/tort_flap2f_oktv_1011.pdf

szerzetest választotta vezérül, kisebb részük Žižka helyét pótolhatatlannak nyilvánította, és vezér nélkül harcolt tovább. Utóbbiak árváknak (orfaniták) nevezték magukat.

A kelyhesek később tárgyalásokat folytattak a római egyházzal az alapvető huszita követelésekről, s 1433. november 30-án a Bázeli Zsinat jóváhagyta a velük kötött megállapodást: a Prágai Compactátát. A kelyhesek és szövetségeseik 1434. május 30-án Lipany mellett legyőzték a táboritákat. Prágai érseknek ezt követően az utraquista Jan Rokycana lett megválasztva, de azután megerősítést mégsem nyert Zsigmondtól és a pápától.

Tudjuk, hogy Magyarországon is nagyon erős volt a huszita hatás. *Marchiai Jakab*⁹, aki 1436-1438 között „térített” hazánkban erőszakos inkvizítorként, így foglalta össze a magyarországi husziták tanítását:

„Hogy mindenkinek mindkét szín alatt kell áldoznia.

Hogy a misében elég a leckét és az evangéliumot olvasni és hogy akadálytalanul, pénz nélkül éjjel-nappal házakban és erdőkben bárhol lehet misézni. És mindkét nembeliek a misében énekeket énekelnek.

Hogy tanult világiak (a misében) létrehozhatják Krisztus testét és véréát és azt tartják, hogy létre is hozzák.

Hogy faedényekben konszekrálhatnak [felszentelhetnek] és abból eszik és isszák (ti. a kenyeret és a bort).

Hogy az ostyában csak Krisztus teste és a kehelyben csak vére van.

Hogy az összes szentek nevét törölték a miséből.

Hogy Szűz Mária a többi szentekkel nem segíthetnek minket, csak maga az Isten.

...

Hogy egyetlen gonosztevőt sem szabad megölni, mert hallottátok, hogy mondatott a régieknek: ne ölj.

Hogy egy ünnepet sem kell megülni, csak a vasárnapokat, mert a többi ünnepet az emberek találták ki.

...

Hogy nem kell ábrázolnunk sem a feszületet, sem a keresztet.

Hogy nem szükséges keresztet vetnünk.

Hogy nem kell tisztelnünk az ereklyéket, mert azokat kapzsiságból találták ki.

Hogy a pápának nincs nagyobb tekintélye, mint az egyszerű papnak ...

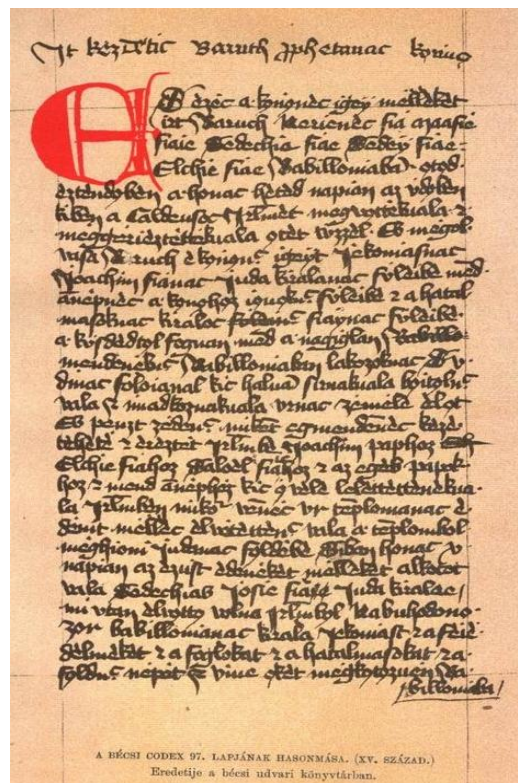
Hogy a búcsúk nem igazak, nem is adhat olyant a pápa.

Hogy a pápai kiváltságokat nem kell figyelembe venni.

...

Mert sem a pápa, sem a császár nem hozhat törvényt, de elegendő megtartani az isteni törvényt.

Hogy a szentelt olaj és az utolsó kenet meg a szentelt víz nem ér semmit.”¹⁰

A BÉZACE CODEX 97. LAPJÁNAK HASONMÁSA. (XV. SZÁZAD.)
Eredetije a bézace udvari könyvtárában.

⁹ Kegyetlensége a huszitizmushoz húzó magyarokat arra kényszerítette, hogy Moldvába vándoroljanak ki, s nemcsak felháborodást, hanem határozott ellenállást hívott ki a magyar világi papság részéről is. Tevékenysége hozzájárult az 1437-i erdélyi parasztfelkelés kirobbanásához.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09732/09983.htm>

¹⁰ A magyarországi husziták hitelvei – <http://sagv.gyakg.u-szeged.hu/tanar/farkzolt/SIGMUND/BUDFELK.HTM>

Az inkvizíció elől Moldvába menekült magyar huszita papok – *Pécsi Tamás* és *Újlaki Bálint* – készítették a XV. században az első magyar bibliafordítást, amelynek szövegrészei a Müncheni, a Bécsi és az Apor-kódexben maradtak ránk! A kutatók szerint a bibliafordítás eredeti nyelvi állapotát a Bécsi-kódex őrizhette meg, a másik két kódexbe a másolók belevitték saját nyelvjárásukat. A fordítóknak számos nehézséggel kellett megküzdeniük, hogy a Biblia gazdagságát magyar nyelven kifejezésről-kifejezésre visszaadhassák. Munkájuk során elsősorban a hazai keresztyénség gyakorlatában már használt bibliai, egyházi nyelvi elemek, a misékből ismert magyar nyelvű szemelvények lehettek segítségükre, de sokat meríthettek a népi nyelvkincséből is. Ismerhették a kezdeti német és cseh fordításokat, s szóhasználatukra ezek is hatással lehettek. Annak, hogy a fordítást a „katolikus” tanítástól eltérő szellemben készítették, jellegzetes példája, hogy a „spiritus sanctus” kifejezést a „Szentlélek” szó helyett sok esetben a „szent szellet” szókapcsolattal fordították le!

A véres huszita háborúk lezárulása után a mérsékeltebb, „kelyhes” ágból alakul meg Csehországban – *Petr Chelčický* tanításaira alapozva, Rokycana érsek *Gregor* nevű unokaöccsének kezdeményezésére – 1457. március 1-jén a cseh(-morva) testvérek közössége: Unitas Fratrum – Jednota Bratrská (de a megmaradt táboríták közül is csatlakoznak hozzájuk). Fokozatosan alakítják ki saját szervezetüket, és ezzel párhuzamosan leválnak az ún. utraquista egyházzal. Első püspöküket egy valdens püspök szenteli föl 1467-ben, majd *Prágai Lukács* / *Lukáš Pražský* szervezi meg őket. Ők veszik föl a kapcsolatot Lutherrel, s némelyek csatlakoznak közülük a lutheri reformációhoz. Hazánkban is van olyan evangélikus gyülekezet (Galgagyörk), melynek ősi kelyhe még a huszita időkből való!

A testvérek közösségének hitvallását 1535-ben átadják *Ferdinánd* királynak is Bécsben (latin fordítását Wittenbergben nyomtatják ki Luther előszavával, hangsúlyozva a szellemi rokonságot). A cseh protestánsok később közösen nyújtják be *Miksa* császárnak 1575-ben a Confessio Bohemica nevű hitvallást (amit *II. Rudolf* császár is elismer még, 1609-ben kiadott felséglevelében).

A cseh-morva testvérek tudós lelkipásztorai készítik el azután 1579-1594 között a teljes Biblia cseh fordítását, melynek végső szövegváltozata az 1613. évi kraliceai kiadás. Mivel a Habsburg-hatalom az 1620. novemberi fehérhegyi csata után a cseh evangéliumi keresztyéneket módszeresen elüldözi, hosszú időre lehetetlenné válik ennek a Bibliának az újbóli kinyomtatása. A XVIII. századtól fogva azután az evangélikusok adják ki ezt a bibliafordítást: először – több mint egy évszázad elteltével – 1722-ben, Halléban *Bél Mátyás* és *Krmann Dániel*.¹¹ Ezt a Bibliát használták évszázadokon át a tót / szlovák evangélikusok, egészen a XX. század közepéig hazánkban is! Külön szlovák nyelvű Biblia nem létezett ugyanis egészen addig, amíg elsőként – az evangélikus ébredési-közösségi mozgalomban Nyíregyházán is (1911-től 1920-ig) szolgáló – *Rohácsek József* / *Jozef Roháček* el nem készítette szlovák bibliafordítását!¹²

¹¹ „Po roku 1613 sa Kralická Biblia v Čechách už tlačit' nemohla, a to celé desaťročia, ba až dve a pol storočia. Jej vydávanie prevzali preto slovenskí evanjelici, ktorí vedeli na to nájsť spôsob najmä v zahraničí. Prvé vydanie po viac ako sto rokoch pripravili Matej Bel a Daniel Krman v Halle roku 1722 (znovu ju vydali roku 1745 a 1766).” – *Petrík, Dr. Ján M.*: Kralická Biblia, in: Tranovský Evanjelický Kalendár na rok 1979, Tranoscus, Liptovský Mikuláš – v Cirkevnom Nakladateľstve, Bratislava; 107. oldal

¹² Vö. *Petrík, Dr. Ján M.*: Kralická Biblia, in: Tranovský Evanjelický Kalendár na rok 1979, Tranoscus, Liptovský Mikuláš – v Cirkevnom Nakladateľstve, Bratislava; 108. oldal („do Roháčkovej Biblie”); valamint (*Márkus József András*.) Isten műve napjainkban – Kiadja: A Nyíregyházai Methodista Gyülekezet (1935); 36. oldal („A Biblia és Rohácsek – külön történet. Amikor is ifjú korában megtért, nagy teherként a szívére nehezedett az a tény, hogy az ő népének a 20. században még csak Bibliája sincsen. Ha Szent Írást olvasni akart, kénytelen volt cseh nyelven olvasni azt. Ez a gondolat nem hagyta nyugodni. Megtanult tökéletesen héberül, görögül, latinul, alaposan tanulmányozta a tót nyelvjárásokat és lefordította a Szent Írást népének anyanyelvére. A Biblia embere volt keresztül-kasul.”)

Azt is jó tudnunk, hogy *Tranovszky György* / *Jiřík Tranovský* (1592-1637), aki Liptószentmiklóson adta ki 1636-ban „Cithara Sanctorum” című énekeskönyvét (akkor még csak 414 énekkel), sok huszita éneket is átvett (miközben az énekek jelentős része a lutheri reformáció német énekkincséből lefordított korál, ill. Tranovský saját énekköltése)! Ezt a „Tranoscius” énekeskönyvet némelyik hazai gyülekezetünkben (pl. Pilisen) még az 1980-as években is használták!

A fehérhegyi csata (és 1627-től Csehország Habsburg örökös tartománnyá süllyesztése) következménye a XVII. században a tömeges kivándorlás és a testvéri közösség felbomlása lett Cseh- és Morvaországban, egy kis létszámú maradék kivételével, akik képesek voltak titokban fennmaradni. Utolsó „püspökük” (1632-től „senior”) *Johann Amos Comenius* / *Jan Amos Komenský* (1592-1670) volt, a testvéri közösség legismertebb pedagógusa és teológusa. Ő fogalmazta meg 1650-ben – amikor minden reményük elveszett a visszatérésre vonatkozóan – a huszita gyökerű testvéri szervezet testamentumát („Testament der sterbenden Mutter Brüderunität”): ebben a testvéreknek azt ajánlotta, hogy szellemi / lelki javaikat adják át az evangélikus testvéregyházaknak (den evangelischen Schwesterkirchen). Számomra megrendítő dolog az, hogy máig hatóan fölfedezhető – különösen a protestáns ébredési mozgalmakban – ez az örökség. Hiszen gondoljunk csak pl. arra, hogy a *Nikolaus Ludwig von Zinzendorf* által letelepített cseh-morva testvérek alapították Herrnhutot, ahonnan a bibliaolvasó Útmutatónkat („Losungen”) kapjuk most is évről-évre! (Azt is hadd említsem meg, hogy *John Wesley* – a methodista ébredés egyik elindítója az anglikán egyházban – szintén a cseh-morva testvérekkel került kapcsolatba, s azután azok egyik londoni összejövetelén jutott személyes Krisztus-hitre 1738-ban, amikor a közösségben éppen Luthernek a Római levélhez írott előszavát olvasták...)

Lám, annak a ténynek, hogy mi evangélikusokként élünk ma itt, Magyarországon, sokkal több köze van a 600 évvel ezelőtt Krisztusról égő tanúságot tévő Husz Jánoshoz, mint gondolnánk! Hadd álljon itt végül ennek szemléltetésére egyik huszita eredetű (de érdekes módon nem a Tranosciusból, hanem német forrásból átvett) énekünk szövege:

1. A próféták megmondották, Atyáinknak megjósolták, Hogy Jézus Krisztus eljövend, S bűnünkért szenved ő, a szent.
2. Nem sejtette még a világ, De ők már hitben jól látták. Ézsaiás méltán mondja: őrajta van bűnünk súlya.
3. Az Úr haragja volt rajtunk, Vakon vesztünkbe rohantunk; Jézus lett értünk áldozat, S ím, üdvre vált a kárhozat.
4. Őt áldjuk, a hű Főpapot, Ki szerzett bűnbocsánatot, S minket magával mennybe visz. Mily boldog az, ki benne hisz!
5. Én Jézusom, nagy kínodat, Engesztelő haláloedat Mindig szívemben őrizem, Neked szolgál élő hitem.
6. Hű Uram, drága érdemed, Értünk kiontott szent véred Tisztítsa gyarló szívemet, Hogy mennyben élhessek veled!

Huszita ének. Michael Weisse énekeskönyve 1531 (német)¹³

Adámi László

¹³ Evangélikus Énekeskönyv, 192. ének – <http://enekeskonyv.lutheran.hu/enek192.htm>